

Natālija Jegorova
Daugavpils Universitāte, Latvija

EIRO IEVIEŠANAS PROCESS LATVIJĀ

Abstract

Introduction of Euro in Latvia

In 2004 Latvia has joined EU, at once becoming a member state of EMU with a derogation and obligation to adopt euro. Euro changeover target date in Latvia is January 1, 2014 – decided the Cabinet of Ministers on Tuesday, March 16, accepting amendments to the decree No 148 „On Latvia’s National Euro Changeover Plan” adopted on March 6, 2006. The Latvia’s National Euro Changeover Plan was also updated according to current economic, political and administration processes. The plan comprises concrete euro changeover activities to ensure cash and non-cash euro changeover, public information, adjustment of legal acts, statistics, accounting, financial mechanisms and information systems to the euro as well as protection of consumer rights. The action plan also includes concrete deadlines for the tasks and responsible institutions.

The lats exchange to the euro is planned so the daily life of Latvian citizens will be disturbed as slightly as possible. To reduce the euro changeover related costs and to ensure effective change process in Latvia it is planned to introduce cash and non-cash euro simultaneously. A one month period of dual circulation of the lats and the euro is envisaged. Till February 1, 2014 citizens will be able to settle accounts in both the lats and the euro. However, as of January 1, 2014 the lats banknotes and coins will be gradually withdrawn from the circulation and replaced with the euro.

Atslēgas vārdi: Ekonomikas un monetārā savienība, Māstrihtas kritēriji, eiro.

Latvija jau kopš neatkarības atjaunošanas 1991.gadā ir darījusi visu, lai tās ekonomika kļūtu konkurētspējīga ne tikai Baltijā, bet arī Eiropā un pasaulē. Sākumā tika izveidota neatkarīga valsts monetārā politika un tika noteikti ekonomikas mērķi un uzdevumi, strauji uzlabojās ekonomiskā situācija valstī un paaugstinājās iedzīvotāju labklājības līmenis. Latvijai kļuva skaidrs, ka tā ir sasniegusi pietiekamu stabilitāti ekonomikas jomā, lai varētu meklēt jaunus veidus, kā uzlabot savu vietu starptautiskajā tirdzniecībā. Eiropā šajā laikā strauji bija attīstījusies stipra ekonomiska un politiska apvienība – ES. Tā nu par galveno mērķi politikā un ekonomikā izvirzījās nepieciešamība pievienoties šai Eiropas valstu apvienībai. Sākumā valdība iesniedza lūgumu par tās uzņemšanu ES, paralēli uzlabojot savus makroekonomiskos rādītājus, lai tie tuvinātos ES vidējiem rādītājiem. ES apstiprināja Latvijas uzņemšanu ES, bet, lai tas varētu notikt, bija nepieciešams iegūt valsts iedzīvotāju piekrišanu.

2003.gada 20.septembrī Latvijā tika rīkots referendums par Latvijas iestāšanos ES un līdz ar to arī par lata nomaiņu pret eiro iespējami tuvākā laikā. Šajā referendumā vairāk nekā puse Latvijas iedzīvotāju nobalsoja par Latvijas iestāšanos ES un jau 2004.gada 1.maijā Latvija kļuva par pilntiesīgu šīs savienības dalībvalsti. Tā kā Pievienošanās līgums paredz, ka visām jaunajām ES dalībvalstīm ir jāievieš eiro tiklīdz tās ir sasniegušas augstu konverģences līmeni, Latvijā ir

izstrādāts speciāls plāns – Latvijas Nacionālais eiro ieviešanas plāns (turpmāk tekstā – LNEIP) – veiksmīgākai šī procesa īstenošanai.

LNEIP mērķis ir noteikt galvenos eiro ieviešanas projekta darba uzdevumus Latvijā, to īstenošanas periodus un atbildības sfēras, kā arī definēt eiro ieviešanas principus un scenāriju, lai nodrošinātu veiksmīgu eiro ieviešanas procesu gan privātajā, gan valsts sektorā.¹ Pirmais LNEIP tika izstrādāts un pieņemts 2006.gadā, bet vairākas reizes ir veiktas dažādas izmaiņas un pēdējie grozījumi tika veikti 2010.gadā, kad par eiro ieviešanas termiņu tika noteikts 2014.gada 1.janvāris.

Latvijā par eiro ieviešanu atbild Finanšu ministrija. Lai nodrošinātu efektīvu eiro ieviešanas procesu Latvijā, 2005.gada 18.jūlijā tika izveidota Vadības komiteja, kuras uzdevums ir eiro ieviešanas stratēģijas izvēle, LNEIP izstrādes kontrole, kā arī nepieciešamo pasākumu koordinēšana un veikšana. Vadības komitejas pakļautībā tikai izveidotas 5 darba grupas – valsts administrācijas darba grupa, naudas un maksājumu sistēmas darba grupa, finanšu sistēmas darba grupa, nefinanšu uzņēmumu un patērētāju darba grupa, kā arī sabiedrības informēšanas un komunikācijas darba grupa.²

Šī projekta ietvaros tika apzināti arī svarīgākie jautājumi, kurus būtu nepieciešams atrisināt veiksmīgai eiro ieviešanai. Šie jautājumi aptver tādas jomas, kā sabiedrības informēšanu, statistikas pielāgošanu, Latvijas normatīvo aktu pielāgošanu ES prasībām, kā arī jautājumus par eiro skaidras naudas piegādāšanu. Autore uzskata, ka tieši par eiro banknošu un monētu piegādi būtu nepieciešams ņemt vērā Slovēnijas, Kipras, Maltas un Slovākijas pieredzi eiro ieviešanā. Skaidrās naudas piegāde saistās ar lieliem pārvadājumiem, tāpēc nepieciešams jau laikus izvērtēt, kāds ir nepieciešamais skaidras naudas apjoms katram reģionam atsevišķi, jo finansiālā aktivitāte Latvijā ir atšķirīga katrā rajonā. Tāpat naudas piegāde neizslēdz kriminālo noziegumu iespējamību, tāpēc nepieciešams nodrošināt augsta līmeņa apsardzes pasākumus. Lai šo jautājumu atrisinātu, LNEIP ir noteikts, ka skaidrās naudas piegāde Latvijā tiks veikta jau 1 mēnesi pirms eiro ieviešanas dienas (turpmāk tekstā – € diena).

Lai veiksmīgāk tiktu īstenots eiro ieviešanas process un pēc iespējas mazāk būtu traucēta ikviena valsts iedzīvotāja ikdiena, valūtas nomaiņa Latvijā tiks veikta pēc 2 pamatprincipiem³:

---

¹ Latvijas Nacionālais eiro ieviešanas plāns [atsauce 11.04.2011.]. Pieejams: <http://www.fm.gov.lv/faili/struktura/D9C603580007001269934736447827.pdf>

² Latvijas Nacionālais eiro ieviešanas plāns [atsauce 11.04.2011.]. Pieejams: <http://www.fm.gov.lv/faili/struktura/D9C603580007001269934736447827.pdf>

³ Turpat.

- 1) *Efektivitāte*, kas nozīmē, ka visus valsts veikto pasākumu izmaksām jābūt samērojamām ar iespējamiem riskiem, kas varētu rasties, ja attiecīgais pasākums netiktu veikts pienācīgā apjomā un kvalitātē;
- 2) *Orientācija uz finanšu pakalpojumu pieejamības ziņā sliktāk pozicionēto iedzīvotāju* – tas nozīmē, samazināt iespēju ciest no norēķinu valūtas maiņas procesa tiem iedzīvotājiem, kam ir ierobežota finanšu pakalpojumu pieejamība (piemēram, attālu apdzīvoto vietu iedzīvotājiem).

Savukārt, lai eiro ieviešanai būtu pēc iespējas mazāk izmaksu un lai valūtas nomaiņa notiktu pēc iespējas ātrāk, Latvija, tāpat, kā visas jaunās eiro zonas valstis, izmantos t.s. lielā sprādziena scenāriju (skat. tab.1.), kas nozīmē, ka eiro uzreiz tiks izmantots gan skaidras, gan bezskaidras naudas norēķinos sākot ar € dienu.

Tabula 1

Eiro ieviešanas lielā sprādziena scenārijs Latvijā⁴

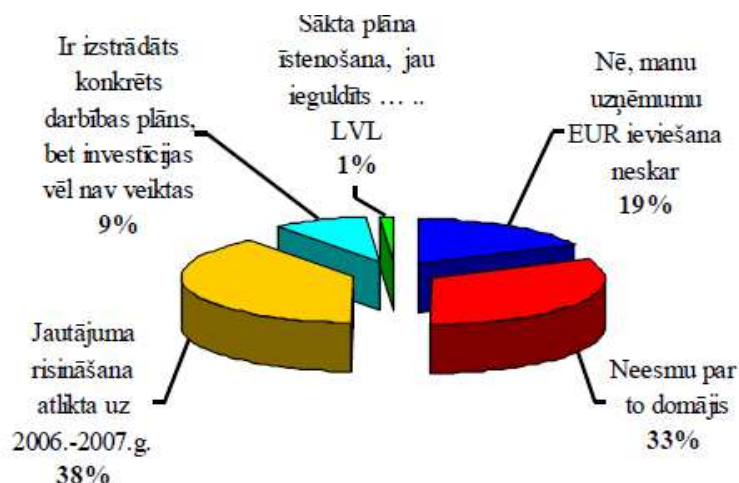
Lata un eiro vienlaicīgas apgrozības periods	Vienu mēnesi ilga divu valūtu – eiro un lata – skaidras naudas vienlaicīga apgrozība. Bezskaidras naudas norēķinos eiro tiks izmantots jau kopš € dienas.
Atlikuma izdošana eiro	Sākot ar € dienu naudas atlikums par precēm un pakalpojumiem tiks izdots eiro.
Periods latu skaidrās naudas nomaiņai pret eiro bez komisijas maksas	6 mēnešus pēc eiro ieviešanas (Latvijas Bankā, kredītiestādēs, VAS „Latvijas Pasts” un komercsabiedrībās), neierobežotu laiku – Latvijas Bankā.
Cenu paralēlās atspoguļošanas periods	1 ceturksni pirms un 1 gadu pēc € dienas cenas tiks uzrādītas abās valūtās – latos un eiro.
Eiro ieviešanas procesa izmaksu segšanas avoti	Valsts nekompensēs tirgus dalībnieku izdevumus.

Pēc autores domām, samērā augstas izmaksas eiro ieviešana radīs privātā sektora uzņēmumiem. Būs nepieciešams pielāgot gan uzskaites, gan grāmatvedības sistēmas, kā arī bankām būs nepieciešams pārveidot bankomātu sistēmu, lai nauda tiktu izsniegta tikai eiro.

⁴ Latvijas Nacionālais eiro ieviešanas plāns [atsauce 11.04.2011.]. Pieejams: <http://www.fm.gov.lv/faili/struktura/D9C603580007001269934736447827.pdf>

2005.gada decembrī – 2006.gada janvārī A/S Swedbank veica savu klientu (uzņēmēju) aptauju, lai noskaidrotu eiro ieviešanas izmaksu iespējamo nozīmību. Kopā tika aptaujāti 149 uzņēmumi no visas Latvijas. Liela daļa uzņēmumu vēl nav iepļānojuši, kā segs eiro ieviešanas radītās izmaksas (skat. att. 1).

Latvijas uzņēmumu investīciju plānošana eiro ieviešanas radīto zaudējumu segšanai 2005.gadā

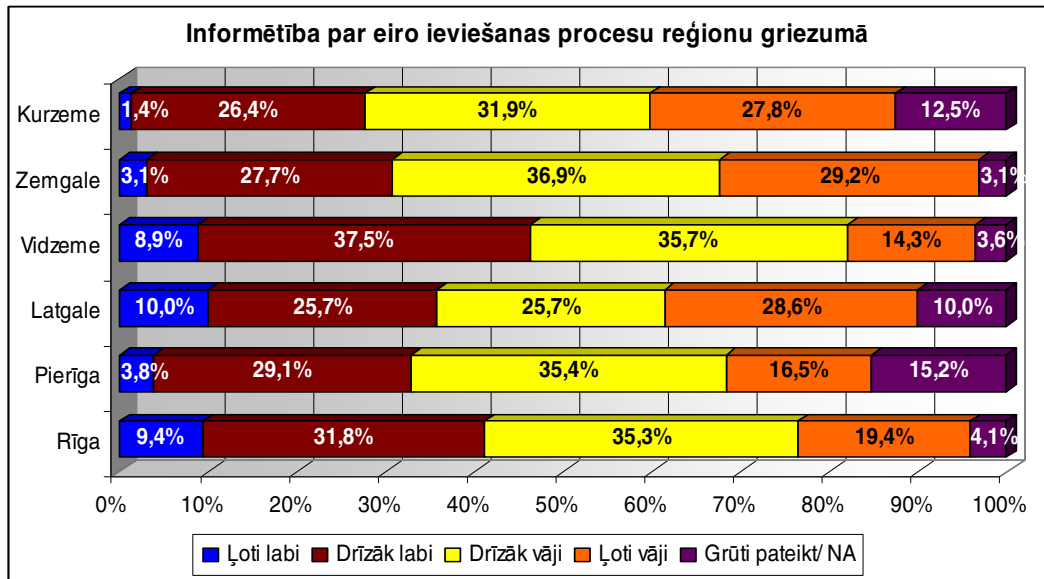

Attēls 1. Latvijas uzņēmumu investīciju plānošana eiro ieviešanas radīto zaudējumu segšanai 2005. gadā⁵

Kā redzams attēlā 1, tikai 9% uzņēmumu 2005.gadā bija izstrādāts konkrēts darbības plāns eiro ieviešanas izmaksu segšanai, tomēr investīcijas vēl nebija veiktas. Līdz ar to uzņēmumiem var rasties finansiālās problēmas eiro ieviešanas procesa nodrošināšanā, jo LNEIP nosaka, ka privātā sektora uzņēmumu izmaksas netiks segtas no valsts budžeta.

Veiksmīga eiro ieviešanas procesa pamatā ir ikviena Latvijas iedzīvotāja informētība par valūtas nomaiņu. Kā liecina Latvijas Republikas (turpmāk tekstā – LR) Ekonomikas ministrijas veiktā aptauja 2006.gadā, daudzi Latvijas iedzīvotāji uzskata, ka ir drīzāk vāji vai ļoti vāji informēti par eiro ieviešanu Latvijā (skat. att. 2).

⁵ Kazāks, M., Kūle, L., Strašuna, L. Euro ieviešana Latvijā: riski un iespējas, AS Swedbank veiktā datu aptauja, 2005 [atsauce 15.04.2011.]. Pieejams: http://www.swedbank.lv/lib/lv/diskusija_eiro_ieviesana_latvija.pdf

Attēls 2. Latvijas iedzīvotāju informētība par eiro ieviešanu reģionāla griezumā 2006.gada decembrī⁶

Kā redzams attēlā 2, vissliktāk par eiro ieviešanu ir informēti iedzīvotāji Zemgalē un Kurzemē, bet vislabāk Vidzemē un Rīgā. Kā parāda aptaujas rezultāti, vislielākais respondentu skaits (10%), kas ir atbildējuši, ka ir ļoti labi informēti par eiro ieviešanu, nāk no Latgales reģiona. Tas nozīmē, ka lai gan tiek uzskatīts, ka Latgale ir viens no zemāk attīstītajiem Latvijas reģioniem, aptaujas dati pierāda, ka ne vienmēr reģiona mazattīstība nozīmē, ka informētība būs sliktāka. Tāpēc, lai eiro ieviešanas process būtu efektīvs, nepieciešams noskaidrot, kuros reģionos nepieciešams veikt plašākus komunikācijas pasākumus.

Tā kā viens no LNEIP pamatprincipiem paredz, ka notiek orientācija uz tām iedzīvotāju grupām, kurām ir vissliktākā pieeja finanšu pakalpojumiem, ir svarīgi nodrošināt ikviena Latvijas iedzīvotāja pilnīgu informētību par eiro ieviešanu. Šobrīd ir izstrādāta Komunikācijas stratēģija, kas nosaka, ka valsts veic organizētu komunikācijas kampaņu.

Komunikācijas stratēģijas ietvaros tiks veiktas šādas aktivitātes⁷:

- Presē publicēt informāciju par eiro ieviešanas gaitu;
- Tiks veidoti reklāmas klipī un debašu raidījumi televīzijā un radio;
- Informatīvo bukletu izstrādāšana latviešu un krievu valodās patērētājiem un nefinanšu sabiedrībām;
- Informatīvā tālruņa līnijas izveide par eiro ieviešanas jautājumiem „Eiro info”;

⁶ Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija. Aptauja „Par eiro ieviešanas sagaidāmo ietekmi uz Latvijas iedzīvotājiem” [atsauce 16.04.2011.]. Pieejams: www.em.gov.lv/em/images/modules/items/item_file_21458_1.doc

⁷ Latvijas Nacionālais eiro ieviešanas plāns [atsauce 16.04.2011.]. Pieejams: <http://www.fm.gov.lv/faili/struktura/D9C603580007001269934736447827.pdf>

- Interneta lapas www.eiro.lv izveide un uzturēšana.

Pēc autores domām, apsveicami ir tas, ka Latvijas atbildīgās institūcijas apzinās, cik svarīga ir visu valsts mazākumtautību informēšana par notiekošajiem procesiem valstī, sastādot informatīvos materiālus arī krievu valodā – tādējādi tiks informēti arī iedzīvotāji, kas ir otra lielākā pārstāvētā tautība Latvijā.

Pēc informācijas, kas pieejama LR Finanšu ministrijas interneta mājas lapā, šobrīd jau ir izstrādāti tādi informatīvie materiāli kā : „Eiro (euro): īsa rokasgrāmata”, „Ceļš līdz eiro”, „Vienoti daudzveidībā”, „Vai eiro ir izraisījis cenu pieaugumu?”, „Vienotai Eiropai – viena valūta. Ceļš uz eiro” u.c. Visi informatīvie materiāli ir pieejami jebkurā ES informācijas punktā Latvijā bez maksas jebkuram iedzīvotājam. Pēc autores domām, būtu nepieciešams izveidot informatīvu materiālu par galvenajiem ieguvumiem, ko sniegs vienotā valūta, tādējādi pārliecinot Latvijas iedzīvotājus atbalstīt eiro ieviešanu. Jo vairāk Latvijas iedzīvotāju būs pārliecināti, ka eiro ieviešanu ir nepieciešams īstenot pēc iespējas ātrāk, jo brīvāk valdība varēs īstenot iesākto fiskālo un monetāro politika šī mērķa sasniegšanā. Autore arī uzskata, ka būtu nepieciešams lielāku uzmanību pievērst tieši vecāka gadagājuma iedzīvotāju savlaicīgai informēšanai, jo zināms, ka tieši vecākiem cilvēkiem ir grūtāk pielāgoties pārmaiņām.

Valūtas maiņas procesā svarīgākais ir, lai tas netraucētu iedzīvotāju ikdienu. Ir nepieciešams nodrošināt arī to, lai netiktu pārkāptas patērētāju tiesības. Tāpēc svarīgi ir izveidot nopietnus pasākumus, kas ierobežotu uzņēmumu iespējas spekulatīvi paaugstināt cenas vai noteikt maksu par norēķiniem eiro valūtā. Lai izvairītos no šādiem pārkāpumiem, Latvija ņemusi vērā citu valstu pieredzi un arī ir izveidojusi programmu, kuras ietvaros komersanti tiks aicināti noteikt godprātīgi cenas savām precēm un pakalpojumiem, kā atlīdzību iegūstot uzlīmi „Godīgs tirgotājs”. Kā zināms, uzņēmuma reputācija ir viens no svarīgākajiem uzņēmuma reklāmas veidiem. Ja komersants iegūs šādu uzlīmi, iedzīvotājiem radīsies pārliecība par šī uzņēmuma godprātību cenu atspoguļošanā un tādējādi tiks veicināta patērētāju vēlme iegādāties sev nepieciešamās preces vai pakalpojumus tieši šajā uzņēmumā. Tas savukārt veicinās uzņēmuma potenciālo klientu pieaugumu.

Lai vēl vairāk ierobežotu komersantu brīvu rīcību cenu noteikšanā, LR Ekonomikas Ministrija izstrādās grozījumus Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā, paredzot atbildību par nepareizu cenu norādīšanu eiro. Lai izvairītos no spekulatīvas cenu celšanas, vienu gadu pirms un pēc eiro ieviešanas LR Ekonomikas Ministrija, Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, Valsts ieņēmumu dienests, sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija un patērētāju interešu

aizstāvības asociācija veiks preču un pakalpojumu cenu kontroli.⁸ Pēc autores domām, svarīgi būtu sekot līdzi cenu izmaiņām tieši pakalpojumu nozarēs, jo kā rāda Maltas un Kipras pieredze, tad šeit lielākās spekulācijas ar cenām bija tieši pakalpojumu nozarēs – sabiedriskajā ēdināšanā un frizieru pakalpojumos.

Bibliogrāfija

1. **Kazāks, M., Kūle, L., Strašuna, L.** *Eiro ieviešana Latvijā: riski un iespējas*, AS Swedbank makroekonomikas un finanšu tirgus analīzes nodaļas veiktā datu aptauja, 2005. [atsauce 15.04.2011.]. Pieejams: http://www.swedbank.lv/lib/lv/diskusija_eiro_ieviesana_latvija.pdf
2. *Latvijas Nacionālais eiro ieviešanas plāns*. MK rīkojums Nr.165, 24.03.2010., Rīga: Ministru kabinets [atsauce 11.04.2011.]. Pieejams: <http://www.fm.gov.lv>
3. **Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija.** *Aptauja „Par eiro ieviešanas sagaidāmo ietekmi uz Latvijas iedzīvotājiem”*, 2006., [atsauce 16.04.2011.]. Pieejams: http://www.em.gov.lv/em/images/modules/items/item_file_21458_1.doc

---

⁸ Latvijas Nacionālais eiro ieviešanas plāns [atsauce 11.04.2011.]. Pieejams: <http://www.fm.gov.lv/faili/struktura/D9C603580007001269934736447827.pdf>